

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МЕДИЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА УСТАНОВА «ІНСТИТУТ НЕЙРОХІРУРГІЇ
ІМ.АКАД. А.П.РОМОДАНОВА НАМН УКРАЇНИ»**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Державної установи
«Інститут нейрохірургії
ім. акад. А.П.Ромоданова Національної
академії медичних наук України»
доктор медичних наук, професор
академік НАМН

С.Педаченко С.Педаченко

» *липень* 2020 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«Методологія організації наукової роботи в медичних науках.
Основи академічної доброчесності»
шифр НД 1.2.2**

підготовки докторів філософії
в аспірантурі Державної установи «Інститут нейрохірургії
ім. акад. А.П.Ромоданова Національної академії медичних наук України»
з галузі знань 22 Охорона здоров'я
за спеціальністю 222 «Медицина» (спеціалізація «Нейрохірургія»)

Київ – 2020 р.

ВСТУП

Робочу програму навчальної дисципліни НД 1.2.2 «Методологія організації наукової роботи в медичних науках. Основи академічної доброчесності» для підготовки докторів філософії за освітньо-науковою програмою підготовки докторів філософії в аспірантурі Державної установи «Інститут нейрохірургії ім. акад. А.П.Ромоданова Національної академії медичних наук України» з галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 «Медицина» (спеціалізація «Нейрохірургія») розглянуто та затверджено на засіданні вченої ради 17 липня 2020 року, протокол № 12.

Розробники:

Н.Г. Чопик – кандидат біологічних наук,

В.А. Руденко – кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.

Загальний обсяг кредитів – 3

Загальний обсяг годин – 90: 5 години лекцій, 7 годин практичних занять, 2 години консультацій та 76 годин самостійної роботи.

Рік підготовки –1-й.

Види навчальних занять –лекція, практичне заняття, консультація.

Вид оцінювання – диференційований залік.

Програма включає 5 змістових модулів, поєднаних у логічну структурну схему:

Змістовий модуль 1. Наука і наукові дослідження у сучасному світі.

Змістовий модуль 2. Основи методології організації наукових досліджень, у т.ч. в медичних науках.

Змістовий модуль 3. Види та ознаки наукового дослідження.

Змістовий модуль 4. Організація наукової діяльності в Україні, у т.ч. відносно медичних наук.

Змістовий модуль 5. Основи академічної доброчесності.

1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1. **Мета** навчальної дисципліни «Методологія організації наукової роботи в медичних науках. Основи академічної доброчесності» - формування та розвиток здатності до розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та дослідницько-інноваційної діяльності, застосування методологічних принципів та методів наукової діяльності з акцентом на оволодінні питаннями методологічного підходу до організації наукової роботи в медичних науках, проведення власного оригінального наукового дослідження.

1.2. Завданням навчальної дисципліни є:

- формування цілісного теоретичного уявлення про загальну методологію наукової творчості;
- ознайомлення з вимогами, що пред'являються до наукових досліджень, основами їх планування, організації;
- формування навичок ефективної роботи з різними джерелами інформації;
- формування здатності володіти основними підходами та методами планування клінічних досліджень;
- здатність володіти методами вибору дизайну дослідження та розробки протоколу запланованого дослідження;
- ознайомлення з вимогами, що пред'являються до оформлення різних науково-дослідних робіт;
- володіння знаннями, уміннями та навичками, необхідними для написання публікацій в національних та міжнародних виданнях, презентацій результатів досліджень;
- ознайомлення з вимогами дотримання принципів академічної доброчесності та формування довіри до опублікованих або представлених на наукових конференціях даних, з моральними та правовими аспектами наукової та освітньої діяльності.

1.3 Компетентності та результати навчання, формуванню яких сприяє дисципліна.

У результаті вивчення даної дисципліни слухачі повинні:

знати:

- сутність та ознаки науки, основні елементи науки: об'єкт, суб'єкт, наукова діяльність суб'єкта;
- теоретичні засади методології науково-дослідної діяльності при виконанні окремих видів науково-дослідних, дисертаційних та інших робіт;
- правила роботи з сучасними бібліографічними і реферативними базами даних;
- визначення, суть та рівні наукового дослідження;
- характеристику основних видів та основних етапів наукового дослідження;
- визначення загальних цілей та завдань української науки на сучасний період і перспективу;
- основні принципи академічної доброчесності;

вміти:

- визначати об'єкт та суб'єкт досліджень;
- планувати та реалізовувати на практиці оригінальне самостійне наукове дослідження, що має наукову новизну, теоретичну і практичну цінність та сприяє розв'язанню значущих соціальних, наукових проблем, зокрема, в медицині;
- здійснювати пошук та аналіз літератури за тематикою наукової роботи та суміжними проблемами;

- на базі проаналізованих даних формувати дизайн власних досліджень та проводити аналіз отриманих результатів;
- вміти розробляти наукові проекти (технічні завдання, календарний план виконання), локальні завдання для окремих дослідників;
- дотримуватись етичних норм, враховувати авторське право та норми академічної доброчесності при проведенні наукових досліджень, презентації їх результатів та у науково-педагогічній діяльності;
- представляти результати власних досліджень у вигляді публікацій, презентацій та доповідей, використовуючи сучасні технології, а також вміти вести наукову дискусію при їх обговоренні;

сформувати комунікативні навички:

- встановлювати необхідні відповідні зв'язки для виконання науково-дослідних робіт з урахуванням медико-біоетичних норм;
- зрозуміле донесення інформації у фаховому середовищі та інших суспільних групах;
- вміння передбачати участь та залучати наукових працівників інших наукових установ, клінік різних форм власності для виконання фрагментів наукових проектів;

автономність та відповідальність:

- бути відповідальним за своєчасне оволодіння новими знаннями, за покращення результатів власної наукової та педагогічної діяльності;
- відповідальність щодо дотримання етичних норм, дотримання принципів академічної доброчесності;
- відповідальність за достовірність інформації, що презентується;
- вміння працювати автономно і одночасно в команді фахівців.

Дисципліна забезпечує набуття аспірантами таких компетентностей:

Інтегральна компетентність (ІК): Здатність розв'язувати комплексні проблеми професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності в галузі охорони здоров'я, медицини (нейрохірургії), проводити власне наукове дослідження, яке має наукову новизну, теоретичне та практичне значення, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та /або професійної практики в галузі охорони здоров'я.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК1 Здатність до вдосконалення та розвитку власного інтелектуального та загальнокультурного рівня, оволодіння новими знаннями при вирішенні дослідницьких і практичних завдань, здатність до абстрактного мислення, аналізу, синтезу та оцінки сучасних наукових досягнень.

ЗК2 Здатність на основі наукового пошуку виявляти, ставити та вирішувати проблеми, генерувати нові ідеї, обґрунтувати власні оригінальні концепції.

ЗК4 Здатність планувати, здійснювати особистий та професійний розвиток як науковця та демонструвати вміння досягати поставлених завдань і взятих обов'язків, здатність проведення самостійних досліджень на сучасному рівні, освітньої діяльності.

ЗК5 Здатність розробляти наукові проекти, уміння формулювати та визначати відповідні задачі, розробляти шляхи їх розв'язання, уміння формувати команду дослідників для вирішення локальної задачі, скласти пропозиції щодо їх рішення.

ЗК7 Вміння працювати автономно з дотриманням норм наукової, дослідницької медичної етики, біоетики, академічної доброчесності щодо здійснення наукової діяльності та проведення власного наукового дослідження.

Спеціальні (фахові) компетентності(СК):

СК1 Здатність формулювати наукову проблему, робочі гіпотези досліджуваної проблеми, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/ або професійної практики

СК2 Здатність до опрацювання та критичного осмислення літературних джерел, розуміння природи медичних теорій, гіпотез і тлумачень, перевірки висновків, гіпотез інших дослідників за науковим напрямом дослідження в галузі медицини.

СК3 Здатність до використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, сучасного наукового обладнання та наукових методів дослідження в медицині (нейрохірургії).

СК4 Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних науково-дослідних робіт.

СК5 Вміння презентувати, обґрунтовано відстоювати результати власних досліджень, формулювати власну думку під час виступів, дискусій, спілкування у фаховому середовищі з проблем нейрохірургії.

СК9 Здатність збирати дані, будувати діагностично - лікувальну концепцію, аналізувати, систематизувати та презентувати отримані дані, використовувати загальнонаукові, медичні методи, пов'язані з нейрохірургічною практикою для провадження ефективної та безпечної наукової і практичної діяльності.

СК10 Здатність вести спеціальну наукову та оформляти професійну документацію в практичній медичній фаховій діяльності нейрохірурга та освітній діяльності.

СК11 Здатність оприлюднення результатів власного наукового дослідження, вести дискусію академічною українською та іноземною мовами відповідно до національних і міжнародних стандартів.

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Наука і наукові дослідження в сучасному світі.

Тема 1: Визначення поняття «наука». Елементи науки. Класифікація наук.
Визначення поняття «наука», її елементів. Виникнення і розвиток наукового знання. Цілі та задачі науки. Класифікація наук. Фундаментальні та прикладні науки.

Тема 2: Етапи наукового дослідження.

Етапи наукового дослідження. Організаційний етап наукового дослідження. Обґрунтування наукової проблеми. Вибір та формулювання теми дослідження, визначення актуальності проблеми. Мета та конкретні завдання дослідження. Об'єкт і предмет дослідження. Дослідний етап наукового дослідження. Вибір методів дослідження. Опис процесу дослідження. Формулювання висновків. Етап узагальнення та апробації результатів дослідження. Реалізація результатів дослідження.

Тема 3: Інформаційне забезпечення наукових досліджень в медицині.

Вивчення і узагальнення науково-медичної інформації. Ознаки наукової інформації. Основні джерела наукової інформації, класифікація видань. Довідково-пошуковий апарат.

Змістовий модуль 2. Основи методології організації наукових досліджень, у т.ч. в медичних науках.

Тема 1: Основні принципи раціональної організації наукової діяльності.

Метод, методика, методологія дослідження. Чотирирівнева структура методології. Основні методи медичних досліджень. Принципи вибору методів наукових досліджень.

Змістовий модуль 3. Види та ознаки наукового дослідження.

Тема 1: Найважливіші ознаки систематизованого наукового досвіду.

Сутність та особливості наукового дослідження. Емпіричний та теоретичний рівні досліджень. Поділ досліджень за цільовим призначенням, джерелами фінансування і термінами проведення. Фундаментальні та прикладні наукові дослідження. Роль медицини в структурі природничих наук.

Змістовий модуль 4. Організація наукової діяльності в Україні, у т.ч. відносно медичних наук.

Тема 1: Державне регулювання і управління розвитком науки. Перспективи розвитку медичної науки в Україні.

Системний підхід з питань управління наукою. Основні засади і напрямки державної політики у сфері науки. Науково-технічна політика держави. Роль Національної академії наук України і галузевих академій, у т.ч. НАМН України.

Змістовий модуль 5. Основи академічної доброчесності.

Тема 1: Види плагіату і способи його уникнення.

Види порушень академічної доброчесності (академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання). Негативні наслідки від академічного плагіату у наукових дослідженнях. Види академічного плагіату в наукових роботах. Рекомендації щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах.

3. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Методологія організації наукової роботи в медичних науках. Основи академічної доброчесності»

Тема	Кількість годин				Самостійна робота
	Лекції	Практичні	Семінари	Консультації	
1	2	3	4	5	6
Змістовий модуль 1. Наука і наукові дослідження у сучасному світі					
1.Визначення поняття «наука». Елементи науки. Класифікація наук.	0,5	0,5		0,25	10
2. Етапи наукового дослідження.	1	1		0,25	10
3. Інформаційне забезпечення наукових досліджень в медицині.	0,5	1		0,25	10
Разом за змістовим модулем	2	2,5		0,75	30
Змістовий модуль 2. Основи методології організації наукових досліджень, у т.ч. в медичних науках.					
1. Основні принципи раціональної організації наукової діяльності.	0,5	1		0,25	12
Разом за змістовим модулем	0,5	1		0,25	12
Змістовий модуль 3. Види та ознаки наукового дослідження.					
1. Найважливіші ознаки систематизованого наукового досвіду.	0,5	1		0,25	12
Разом за змістовим модулем	0,5	1		0,25	12
Змістовий модуль 4. Організація наукової діяльності в Україні, у т.ч. відносно медичних наук.					
Державне регулювання і управління розвитком науки. Перспективи розвитку медичної науки в Україні.	0,5	0,5		0,25	8
Разом за змістовим модулем	0,5	0,5		0,25	8
Змістовий модуль 5. Основи академічної доброчесності.					
1.Принципи академічної доброчесності та види її порушень	1,5	2		0,5	14
Разом за змістовим модулем	1,5	2		0,5	14
Всього: 90 год. (3 кредити)	5	7		2	76

4. **ОЦІНЮВАННЯ** рівня теоретичної підготовки за дисципліною передбачає складання диференційованого заліку.

Загальна оцінка з дисципліни: шкала оцінювання національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
90 – 100	Відмінно	A	відмінно
82-89	Добре	B	добре (дуже добре)
75 – 81		C	добре
64 – 74	Задовільно	D	задовільно
60-63		E	задовільно (достатньо)
35 – 59	Незадовільно	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1-34		F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

**5. ПИТАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ теоретичної підготовки з дисципліни
«Методологія організації наукової роботи в медичних науках. Основи академічної доброчесності»**

1. Сутність та ознаки науки, основні завдання науки.
2. Основні елементи науки: об'єкт, суб'єкт, наукова діяльність суб'єкта.
3. Основні принципи раціональної організації наукової діяльності.
4. Принципи класифікації наук.
5. Поняття про фундаментальні та прикладні науки.
6. Поняття про наукове дослідження, його структурні компоненти.
7. Два рівні наукового дослідження: емпіричний (експериментальний) та теоретичний. Структурні компоненти наукового пізнання.
8. Класифікація наукових досліджень.
9. Експериментальні, прикладні та пошукові наукові дослідження.
10. Основні етапи наукового дослідження.
11. Організаційний етап наукового дослідження.
12. Поняття про наукову інформацію та її роль у проведенні наукових досліджень.
13. Визначення проблеми і вибір теми дослідження.
14. Об'єкт, предмет наукового дослідження. Формулювання мети та конкретних завдань наукового дослідження.
15. Інформаційне забезпечення наукових досліджень в медицині.
16. Вивчення і узагальнення науково-медичної інформації; дублювання досліджень, види плагіату.
17. Поняття академічної доброчесності в науковій діяльності.
18. Дизайн наукового дослідження в медицині. Різниця описових та аналітичних досліджень.
19. Методи наукового дослідження. Принципи вибору методів.

20. Поняття «метод», його зміст і характерні особливості.
21. В чому відмінність понять «методика», «методологія», «методи».
22. Чотирирівнева структура методології досліджень. Основні методи медичних досліджень.
23. Дослідний етап наукового дослідження.
24. Вимоги до формування груп (вибірок) дослідження.
25. Вимоги до біомедичних досліджень за участю людини (рішення етичних аспектів, права суб'єкта дослідження).
26. Інформаційно-патентний та метрологічний супровід наукових досліджень.
27. Вимоги до наукових результатів.
28. Принципи формулювання та вимоги до висновків наукової роботи.
29. Етап узагальнення та апробації результатів дослідження.
30. Сутність наукових документів та їх види.
31. Наукова публікація: поняття, функції, основні види.
32. Логічна схема наукової статті.
33. Оформлення дисертаційної роботи. Який наказ регулює вимоги до оформлення дисертацій?
34. Форми впровадження результатів наукових досліджень.
35. Державне регулювання та управління розвитком науки, зокрема, медичних наук.
36. Визначення загальних цілей та завдань української науки на сучасний період та перспективу.
37. Значення медицини та медичної техніки і технологій серед пріоритетних напрямків розвитку прикладних наукових досліджень.
38. Фундаментальні напрямки досліджень в нейрохірургії.
39. Прикладні напрямки досліджень в нейрохірургії.
40. Дати визначення поняттю академічної доброчесності. Види порушень академічної доброчесності.
41. Види академічного плагіату в наукових роботах.
42. Наслідки академічного плагіату у наукових дослідженнях.
43. Рекомендації щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах.

6. ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

до навчальної дисципліни «Методологія організації наукової роботи в медичних науках.
Основи академічної доброчесності»

1. Методологія, організація та технологія наукових досліджень.
2. Основи методології та планування медико-біологічних досліджень.
3. Зміст та складові науково-дослідного процесу.
4. Інформаційне забезпечення наукових досліджень в медицині.
5. Форми відображення результатів наукових досліджень

7. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Навчальна література відповідно до переліку рекомендованої до вивчення літератури.

Мультимедійні презентації відповідно до теоретичного курсу.

Науково-методичне забезпечення навчального процесу передбачає: державні стандарти освіти, навчальні плани, навчальні програми з усіх нормативних і вибіркового навчальних дисциплін.

8. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.

1. Адаменко М. І. Основи наукових досліджень / М. І. Адаменко, М. В. Бейлін. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. – 188 с.
2. Бірта Г. О. Методологія і організація наукових досліджень. [текст] : Навч. посіб. / Г. О. Бірта, Ю. Г. Бургу – К. : «Центр учбової літератури», 2014. – 142 с.
3. Бобилев В. П. Методологія та організація наукових досліджень: Навч. посіб. / В. П. Бобилев, І. І. Іванов, Ю. С. Пройдак. – Дніпропетровськ: Системні технології, 2008. – 264 с.
4. Важинський С. Е. Методика та організація наукових досліджень: Навч. посіб. / С. Е. Важинський, Т. І. Щербак. – Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. – 260 с.
5. Воробйов К. П. Формат сучасної журнальної публікації за результатами клінічного дослідження. Частина 3. Дизайн клінічного дослідження / К. П. Воробйов // Морфологія. – 2009. – Т. III, № 2. – С. 68-79.
6. Гальченко С. І. Основи наукових досліджень: Навчально-методичний посібник / С. І. Гальченко, О. З. Силка. – Черкаси : АММО, 2015. – 93 с.
7. Єрошкіна Т. В., Полішко Т. М., Ткаченко В. В., Шевченко В. А. Основи методології медико-біологічних досліджень: Навч. посіб. – Д.: РВВ ДНУ, 2011. – 108 с.
8. Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII «Про вищу освіту», стаття 16, частина 2; стаття 6, частина 6.
9. Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII «Про наукову та науково-технічну діяльність», стаття 1, п. 33., п. 30.
10. Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII «Про освіту», стаття 42, частина 4; стаття 42, частина 4.
11. Ковальчук В. В. Основи наукових досліджень : Навч. посіб. / В. В. Ковальчук, Л. М. Моїсєєв. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 216 с.
12. Колесников О. В. Основи наукових досліджень. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 141 с.
13. Краус Н. М. Методологія та організація наукових досліджень: навчально- методичний посібник. – Полтава: Оріяна, 2012. – 183 с.
14. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти із підтримки принципів академічної доброчесності; Розширений глосарій термінів та понять ст. 42 «Академічна

- добросовісність» Закону України «Про освіту». — Лист МОН від 23.10.2018р. № 1/9-650.
URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/yak-pidtrimati-akademichnu-dobrochesnist-vuniversiteti-mon-rozrobilo-ta-nadislalo-na-zvo-rekomendaciyi-z-akademichnoyi-dobrochesnosti>
- 15.Минеев В.В. Методология и методы научного исследования: учебное пособие для студентов магистратуры / В.В.Минеев.— Красноярск, 2014. — 90 с.
- 16.Мокін Б.І. Методологія та організація наукових досліджень : навчальний посібник / Б. І. Мокін, О. Б. Мокін. — 2-е вид., змін. та доп. — Вінниця : ВНТУ, 2015. — 317 с.
- 17.Мокін Б.І. Методологія та організація наукових досліджень : електронний навчальний посібник / Б. І. Мокін, О. Б. Мокін. — Вінниця: ВНТУ, 2014. — 180с.
- 18.Новиков А.М. Методология научного исследования / А.М.Новиков, Д.А.Новиков. — М.: Либроком, 2010.—280 с.
- 19.Огурцов А.Н. Научные исследования и научная информация: учеб. пособие/ А.Н.Огурцов, О.Н.Близнюк.— Х.НТУ «ХПИ», 2011.— 400с.
- 20.Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови: Навч. пос./ Г.С.Онуфрієнко. — К : Центр навчальної літератури, 2006. — 312 с.
- 21.Основи методології та організації наукових досліджень: Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнктів / за ред. А. Є. Конверського. — К. : Центр учбової літератури, 2010. — 352 с.
- 22.Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затверджене наказом МОН від 11.07.2019 р. № 977
- 23.Порядок присудження наукових ступенів, затверджений постановою КМУ від 24.07.2013 р. № 567, п. 9; п. 10; п. 12.
- 24.Рассоха І. М. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень/ І.М.Рассоха. — Х. : ХНАМГ, 2011. — 76 с.
- 25.Рекомендації щодо запобігання академічному плагиату та його виявлення в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, монографіях, наукових доповідях, статтях тощо). Лист МОН від 15.08.2018 р. № 1/11-8681. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/akredytatsiya/instruktsiya-list/1-11-8681-vid-15082018-rekomendatsii-shchodo-zapobigannya-akademichnomu-plagiatu.pdf>.
- 26.Сурмін Ю. П. Наукові тексти: специфіка, підготовка та презентація : навч.-метод. посіб. /Ю.П.Сурмін.— К. : НАДУ, 2008.—184 с.
- 27.Технічна експертиза наукових праць на наявність академічного плагиату: аналіз піврічного досвіду к. мед. н., доцент Вергун А.Р. Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького (Презентація)
- 28.Ульянов В.О. АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ У МЕДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ / В.О.Ульянов, Г.О.Ульянова // Світ медицини та біології.—2017.— №4(62). DOI10.26724 / 2079-8334-2017-4-62-219-224 УДК 347.788.4
- 29.Ушакова Н.Г. Методологія та організація наукових досліджень [Текст]: конспект лекцій / Н.Г. Ушакова, Л.О. Мельнік.— Харк. держ. ун-т харч. та торг. — Х.: ХДУХТ, 2010. — 89 с.

- 30.Холматова К.К. Классификация научных исследований в здравоохранении / К.К. Холматова,О. А. Харькова, А. М. Гржибовский // Экология человека.- 2016.–№1– С.57-64.
- 31.Чоп'як В. В. Технічна експертиза наукових праць на наявність академічного плагіату: аналіз піврічного досвіду / В. В. Чоп'як, О. Б. Надрага, А. Р. Вергун // Медична освіта. - 2016. - № 1. - С. 50-52. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mosv_2016_1_17
- 32.Швець Ф.Д. Методологія та організація наукових досліджень. Навчальний посібник / Ф.Д. Швець. – Рівне: НУВГП, 2016.– 151с.